

Kirkeklokkerne i Hemmeshøj.

Af Provst *J. Nissen*, Vemmelev.

I min Afhandling om Alterkalken i Hemmeshøj Kirke i Sorø Amts historiske Samfunds Aarvog for 1914 har jeg i Forbigaaende omtalt Kirkens Klokker og nævnt, at der paa den ældste af dem fandtes følgende Indskrift paa Latin:

Anno. dni. MCDLXXII. fecit. me. johannes. petri.
civis. slaulosiensis. juxta. festum. pet. et. pauli.

(Paa Dansk: „I Herrens Aar 1472 har Johannes Peterson, Borger i Slagelse, støbt mig henimod Peters og Pouls Fest“, d. e. den 29. Juni.) Jeg knyttede dertil den Bemærkning, at vi ellers ikke ved noget om, at en Slagelse Borger i det 15. Aarhundrede har givet sig af med at støbe Klokker, uden fra denne Indskrift.

I den Anledning har Hr. Partikulier P. Arnskov paa Villa Flora i Slagelse velvillig oplyst mig om, at dette sidste ikke er rigtigt. I Antvorskovs Klosters Registrant findes følgende Bemærkning fra 1415: „Olluff Klockestøber bekjender sig udi leie att haffue aff closteret itt ode jordtzmon uden for Smedie

Gaade liggendisz“. Desuden havde Slagelse 1465 en Grydestøber Henning og 1532 en Lasse Grydestøber, som maaske ogsaa kan have støbt Klokker.

Bemærkningen om, at vi ellers ikke ved noget om, at en Slagelse Borger i det 15. Aarhundrede har givet sig af med at støbe Klokker, var gengivet efter Sognepræst Lic. J. F. Fengers Meddelelser om „Klokke-Indskrifter“ i Andet Bind af Kirkehistoriske Samlinger (S. 89) fra 1853, hvorfra ogsaa Indskriften var hentet, uden at jeg selv nærmere havde undersøgt Sagen, eller hvad der senere i Litteraturen maatte være fremkommet herom. Foranlediget ved Hr. Arnskøvs Oplysning har jeg nu gjort mig nærmere bekendt dermed og særlig gennemlæst Professor C. Nyrops udførlige Afhandling „Om Danmarks Kirkeklokker og deres Støbere“ i Kirkehistoriske Samlinger, 3die Række, 4. Bind. Paa Grundlag heraf kunde jeg have Lyst til, næstefter at meddele den anførte Rettelse, at fremsætte nogle kortfattede Oplysninger om Støberne af de to Klokker i Hemmeshøj Kirke og Klokkestøbningen her i Landet, særlig ogsaa forsaavidt denne vedrører Slagelse.

Om den omtalte Oluf Klokkestøber i Slagelse, der 1415 lejede et Stykke Jord udenfor Smedegade af Antvorskov Kloster, ved vi ellers intet, og hans Navn findes ikke, saavidt mig bekendt, paa nogen af de Klokker, hvis Indskrifter er kommen frem i Litteraturen: men han har vistnok været en af de ældste egentlige Klokkestøbere her i Landet. De ældste Klokker er nemlig uden Tvivl her i Landet, ligesom det var Tilfældet i Udlandet, støbte af Klosterbrødre eller af saadanne, der var nøje knyttet til Klostrene. Det hørte jo med til adskillige Munkeordeners Regel, særlig Benediktinernes og Cister-

ciensernes, at Munkene ogsaa skulde arbejde med deres Hænder, og Klostrene blev ikke blot mange Steder gode Planteskoler for Jordoddyrkning og Havebrug, men ogsaa Bygningskunst og mange Slags Haandværk og kunstfærdig Idræt fandt Hjemsted i dem. Hertil hørte da ogsaa Klokkestøbning. Der foreligger mange Vidnesbyrd om, navnlig fra Tiden indtil det 13. Aarhundrede, at Klokkestøbning var en i Tysklands Benediktinerklostre livligt dreven Industri, og Sansen herfor er sikkert ogsaa taget med, da Benediktinerne fra det 11. Aarhundrede kom her ind i Landet. Naar vi paa de ældste Klokker, baade daterede og udaterede, ofte kun finder Støberens Navn angivet ved et enkelt Fornavn, f. Ex.: Johannes me fecit, Martinus me fecit o. s. v. (d. e. Johannes støbte mig o. s. v.), ligger det nær at antage, at det paagældende Navn er vedkommendes Klosternavn, og de daterede Klokker, paa hvilke Støberens Navn kun er angivet ved et Fornavn, er da ogsaa alle fra en saadan Tid, at Støberen kan have være knyttet til et Kloster.

Efterhaanden som Tiden gik, begyndte imidlertid de forskellige Haandværk at vikle sig ud af Klostrenes Varetægt og træde frem som selvstændige Erhverv. Saaledes sker det ogsaa paa Metalstøbningens Omraade. De ældste Specialiteter indenfor Metalstøbningen synes at have været Grydestøberne og Kandestøberne, der allerede i sidste Halvdel af det 14. Aarhundrede træffes som særegent Lav i Nordtysklands Byer. Mulig gav Grydestøberne sig ogsaa af med at støbe Klokker, i hvert Fald har vi ved Begyndelsen af det 16. Aarhundrede en Jens Grydestøber i Lund, der har støbt Klokker til nogle af Skaanes Kirker. Dog fører de ældste Metalstøbere,

vi træffer som selvstændige Haandværkere her i Landet, ikke Navnet Grydestøbere, men netop Klokkestøbere. Det er fra Begyndelsen af det 15. Aarhundrede, vi træffer dem, og en af de ældste, eller den ældste os bekendte, er netop den ovennævnte Oluf Klokkestøber i Slagelse, der 1415 lejer et Stykke Jord af Antvorskov Kloster. Det ligger nær at tænke paa, naar Slagelse er den første By, hvori vi træffer en Klokkestøber som selvstændig Borger, at det ikke har været helt uden Forbindelse med Antvorskov Klosters Nærhed. Længe varer det dog ikke, før vi ogsaa hører om Grydestøbere i Slagelse. 1465 er Henning Grydestøber Raadmand i Slagelse, og Slagelse er ogsaa den første By, hvori vi træffer Grydestøberne i Forbindelse med et Lav, idet det derværende Smedelav efter dets Skraa af 1469 omfatter baade Smede, Grydestøbere og Kedelsmede (se F. R. Friis: Slagelse, 1875, S. 98). Forøvrigt viser vel det, at Oluf Klokkestøber kan leje Jord, eller at Henning Grydestøber var Raadmand, at de paagældende Haandværk har hørt til de mere ansete i Byen.

Om Johannes Petersøn, Borger i Slagelse, der 1472 har støbt Klokken med den latinske Indskrift til Hemmeshøj Kirke, ved vi, at han tillige har støbt en Klokke til Fuglie i Skaane, der er dateret 1471; men hans personlige Forhold er os forøvrigt ligesaa ubekendte som hans ældre Medborgers Oluf Klokkestøbers.

Derimod ved vi adskilligt mere om den Mand, der har støbt den anden og større Klokke i Hemmeshøj Kirke. I min Afhandling i Fjor havde jeg anført i en Fodnote, at den bar paa Dansk den Indskrift: Lofver Herren Medt Basuner Harper Och Trommer Ja Lofver Herren. Hans Kemmer Y Helsenør Som Haffver Anno 1619 Støbt Mich.

Hans Kemmer i Helsingør var ikke særlig Klokkestøber af Profession. Hans Hovedbeskæftigelse var at støbe „Stykker“, der anderledes kunde ringe for Folks Øren end en Kirkeklokke, nemlig Kanoner. Til Datidens Metalstøbere horte nemlig ikke blot Klokke-, Gryde- og Kandestøbere, men ogsaa Bøsestøbere — ved Bøsser forstaaes Kanoner —, som allerede omtales fra Kong Hans' Tid, og disse fik efterhaanden mere og mere Betydning. Foruden et Bøsestøberi, Giethus, i København, oprettede Kristian IV. fra 1601 et nyt i Helsingør og beskikkede en „roetgiether medt stocker och andit at støbe vdi thedt nye giethus. som wü vdi wor kiøbsted Helsingoer haffuer ladet bogge och opsette“. Den første Bøsestøber ved Giethuset i Helsingør virkede til 1615, og hans Eftermand er Hans Kemmer, der virkede dér til sin Dod 1636. Har han end væsentlig støbt Kanoner, saa har han dog ogsaa leveret mange andre Ting, saasom to smaa Klokker til Sejerværket paa Kronborg, 6 Messinglysestager o. s. v. og navnlig en hel Række Kirkeklokker. C. Nyrop nævner i sin Afhandling Klokker til Ørum ved Grenaa, Jyllinge ved Roskildefjord, Asdal Nord for Hjørring, St. Olai-kirke i Helsingør, St. Petrikirke i København o. fl. Hemmeshøj Kirkeklokke har han ikke nævnt, da han kun holder sig til saadanne, hvis Indskrifter var kendt fra Arkiver eller Litteraturen (til 1882). Nævnte Indskrift skyldes min egen Læsning og har antagelig ikke tidligere været offentliggjort.

Naar Stykkestøberne ogsaa gav sig af med at støbe Kirkeklokker, var det forøvrigt kun en ringe Erkendtlighed, der derved udvistes, for alle de mange Kirkeklokker, som de efter Kongernes Befaling havde maattet lade smelte og omstøbe til Kanoner. Det gik

nemlig med Kirkeklokkerne som med Alterkalkene (se min Afhandling i Aar bog for Historisk Samfund for Sorø Amt 1914, S. 62), at de var i høj Grad efterstræbte af Kongerne, naar disse var i Forlegenhed for Materiale til at støbe Skyts af eller for Penge. Særlig Frederik I., der var saa slem ved Kirkesølvet, var ogsaa slem imod Klokkerne. Han trængte stærkt til „Kobber til Bysser“, og paa Herredagen i Odense 1526 samtykkede Biskopperne i at overlade ham de fleste Klokker, Kirkerne i deres Stift kunde undvære „och the kundhe fanghe aff almuen mett lempe“. Herom udgik der da i den følgende Tid Breve til Lensmændene. I et Brev af 1527 til Lensmanden paa Hagenskov (nu Frederiksgave v. Assens) paalægges det ham at tage i Kirkerne, „huor tho Klocker findis. then største, oc huor tree findis, then største oc then ringeste oc mett aller første thennem forskicke tiill Kopenhauffn“, ja, Aaret efter paalægges det ham endog at give Agt paa, at alt Jernfanget og det, som Klokkerne hang i, fulgte med. Udplyndringen vakte megen Uro rundt om i Befolkningen, der satte stor Pris paa sine Kirkeklokker, som ogsaa mange Sagn om; hvordan Klokkerne paa forskellig Maade selv forsvarede sig mod dem, der vilde fjærne dem fra deres Plads, bærer Vidnesbyrd om; men der var intet at gøre. Kun naar Sognemændene vilde give to Skip-pund raat Kobber for hvert Skippund Klokkemalm, kunde de faa Lov til at beholde deres Klokker. Fra Sjælland, Lolland, Falster, Fyn og en Del af Jylland indkom der paa den Maade 885 Klokker.

De følgende Konger fortsatte i samme Spor, ikke mindst Kristian IV., der 1601, samtidig med Oprettelsen af Giethuset ved Kronborg, befalede, at

Kirker, der havde flere end en Klokke, skulde indsende de overflødige. Men nu synes man da ogsaa efterhaanden at have faaet nok, saa der 1617 kunde udgaa et Kongebrev om, at Kirker, som trængte til Klokker, skulde købe dem paa Kronborg Kobbermølle, hvad enten man saa fik andre Klokker, der endnu ikke var omsmeltede, eller fik nye, støbte af gammelt Klokkemalm. Naar Hemmeshøj Kirkes store Klokke er dateret 1619 og er støbt af Hans Kemmer „Y Helschenør“, Stykkestøberen paa Giethuset eller Kobbermøllen ved Kronborg, viser det, at man her har skyndt sig med at faa sin anden og største Klokke tilbage, saa snart Kgl. Majestæts Befaling tillod det. Mange Steder skete det nok aldrig, saa at man i Fremtiden maatte nøjes med en Klokke.

Mellem de to nuværende Klokkers Tilblivelse i Hemmeshøj Kirke, 1472 og 1619, ligger et indholdsrigt Tidsrum af henved 150 Aar, og omtrent i Midten deraf falder den store Begivenhed med Reformationens Indførelse, mindre glædelig, naar man tænker paa de Overgreb, der fulgte dermed, f. Ex. Kirkeudplyndringer og desl., glædelig, naar man tænker paa de aandelige Værdier, der vandtes derigennem. Men det er værd for os at mindes, naar de to Klokker, den ene med sin latinske Indskrift fra den katholske Tid og den anden med sin danske Indskrift fra den lutherske Tid, i skøn Forening lader deres malmlfulde Røst lyde ud over de skiftende Slægter, at hvad den romersk-katholske Kirke saavelsom den evangelisk-lutherske Kirke trods al udvortes Forskellighed vilde og vil, dog i Virkeligheden er det samme:

Kalde paa gammel og paa ung,
mest dog paa Sjælen træt og tung,
syg for den evige Hvile.
